

COMPETITIVITATEA ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL ECONOMIEI BAZATE PE CUNOAȘTERE, INTEGRĂRII REGIONALE ȘI EUROPENE

Acad. Grigore BELOSTECINIC
Prof. univ., dr.hab. Boris CHISTRUGA
Prof. univ., dr.hab. Gheorghe ILIADI
Conf. cercet., dr. Corneliu GUȚU
Conf. univ., dr. Irina MOVILĂ
Conf. univ., dr. Grigore BALTAG

DEVELOPMENT OF COMPETITIVENESS
AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN
CONTEXT WITH KNOWLEDGE BASED ECO-
NOMY, DEVELOPMENT, REGIONAL AND EURO-
PEAN INTEGRATION.

Summary. The present paper discusses some problems of the national economy in the context of globalization and European integration process, namely the proposal of some models of evaluation and development of the competitiveness of the Republic of Moldova; the design of the local enterprises in global value chains of production, distribution and services based on the functional specialization under the new globalization conditions; the improvement of the management of the strategic competitiveness of human capital in the labor market in terms of regional development; the development of the optimization model of the impact of the inflation factors based on the inter-disciplinary knowledge as an initial premise to stabilize the financial system; determining the influence volume of the factors on the efficiency of breeding pigs for pork meat in terms of liberalization of the internal market. The conducted research has identified the factors with a negative impact on business performance at national level in 2010-2013. A set of proposals are submitted, their implementation would ensure the medium-term increase of the competitiveness of the Republic of Moldova and its attractiveness as an „offshore” services destination, the practical application of models based on non-linear programming to assess the degree of influence of various factors on the inflation process.

Keywords: globalization, competitiveness, european integration, global value chain of production, inflation process, inflation factors, efficient swine growth, competitiveness of human capital.

Dinamismul dezvoltării sociale, intensificarea proceselor concurențiale pe toate planurile, nevoia producerii unor mărfuri care ar face față atât pe piața națională, cât și pe cea internațională, induc necesitatea cercetărilor în domeniul creșterii competitivității drept o sarcină primordială a politicilor economice contemporane, aceasta fiind o misiune importantă a civilizației secolului al XXI-lea.

Asigurarea și menținerea competitivității pe plan regional, național și mondial, cuantificarea modalităților eficiente de sporire a avantajelor competitive ale economiei naționale reprezintă o prioritate a strategiei de dezvoltare socioeconomică a statelor lumii. Pentru economiile emergente, caracterizate prin strategii de dezvoltare contradictorii și obiective de mare volatilitate, care se confruntă cu procese complexe de deschidere a sistemelor economice naționale și de integrare în circuitul economic mondial, chestiunea asigurării competitivității economice devine deosebit de acută și vitală.

Analiza competitivității oferă businessului și politicianilor un instrument de evaluare obiectivă a punctelor slabe și tari ale economiei naționale în raport cu alte state. Anume soluționarea acestor probleme au urmărit cercetările efectuate în cadrul Programului de Stat „**Dezvoltarea competitivității și creșterea economică durabilă în contextul economiei bazate pe cunoaștere, dezvoltării și integrării regionale și europene**”, iar direcțiile principale ale cercetării s-au referit la:

✓ propunerea unor modele de evaluare și dezvoltare a competitivității Republicii Moldova în contextul proceselor de globalizare și integrare europeană;

✓ proiectarea întreprinderilor autohtone în lanțuri valorice globale de producție, distribuție și servicii bazate pe specializarea funcțională în condițiile noii globalizări;

✓ managementul competitivității strategice a capitalului uman pe piața muncii din Republica Moldova în condițiile dezvoltării regionale;

✓ elaborarea în baza cunoștințelor interdisciplinare a modelului de optimizare a impactului factorilor inflaționiști ca premisă inițială a stabilizării sistemului financiar;

✓ determinarea mărimilor de influență a factorilor asupra modificării eficienței creșterii suinelor pentru carne în condițiile de liberalizare a pieței interne.

De menționat că primele modele teoretice ale competitivității și specializării internaționale au fost propuse încă în faza inițială de constituire a economiei ca știință. După Adam Smith, „părintele științei

economice”, o națiune trebuie să dezvolte domeniile productive în care beneficiază de avantaje absolute, adică este mai competitivă decât alte națiuni. În ultimele decenii, în contextul unei economii globale, evoluția teoriei comerțului internațional – de la teoria avantajelor absolute a lui Smith și teoria avantajelor comparative a lui Ricardo, la „diamantul” lui Porter – reprezintă evoluția de la paradigma forței competitive, bazate pe dotarea cu resurse și factori de producere, la competitivitatea bazată pe inovații și resurse create. Aceasta arată că în prezent, concepția despre competitivitate exprimă o nouă orientare în gândirea economică.

În conformitate cu teoriile economice moderne, avantajele competitive ale unui stat nu mai pot fi menținute în bază de protecționism, cote și acces preferențial pe piețe. Experiența mondială ne demonstrează că în realitate aceste măsuri au un efect negativ asupra performanțelor economice ale unei economii naționale în urma scăderii motivației întreprinderilor autohtone pentru eficiență, calitate și inovare. În prezent, avantajele competitive ale unui stat sunt marcate de noile teorii ale comerțului exterior, care atribuie un rol mai mare factorului guvernamental în crearea și menținerea avantajelor comparative ale unei economii naționale.

În ultimele decenii baza metodologică a teoriei avantajelor competitive și competitivității unei națiuni este reprezentată de „modelul de diamant” al lui M. Porter, potrivit căruia competitivitatea are patru factori determinanți: înzestrarea cu factori; competiția, structura și strategia firmei; condițiile cererii;

industriile sprijinite și interconectate. Prin urmare, abordarea actuală a competitivității unei națiuni pune accentul deliberat pe valorificarea aspectelor care contribuie la crearea avantajelor competitive într-un anumit domeniu: dotarea cu factori, condițiile de piață (cererea), caracteristicile firmelor competitive (strategie, structura, concurența), domeniile economice conexe.

În acest context, s-a efectuat un amplu studiu de evaluare a competitivității Republicii Moldova, aplicându-se metodologia și concepția modernă fundamentată în lucrările lui M. Porter și dezvoltată, ulterior, de prestigioasa instituție internațională World Economic Forum (WEF). În esență, cercetarea s-a bazat pe un volum reprezentativ de date statistice din anii 2011-2013, dar și pe sondajele complexe efectuate în această perioadă. Ținând cont de aspectele metodologice expuse și de natura fenomenului studiat, pentru Republica Moldova cercetarea s-a efectuat pe principiul de selecție nerepetată, care exclude înregistrările repetate ale companiilor. În acest sens, companiile supuse chestionării au fost selectate aleatoriu din registrul întreprinderilor din Republica Moldova, conform unor criterii prestabilite.

De remarcat că, potrivit metodologiei WEF, poziția unui stat după Indicele Global al Competitivității este calculată în baza a 110 indicatori, grupați în 12 „piloni” ai competitivității, patru dintre care constituie factori de bază, șase – factori de creștere a eficienței și doi – factori inovaționali. Aceștia sunt: instituțiile, infrastructura, stabilitatea macro-

Des. 1. Incidența factorilor cu impact negativ în derularea afacerilor în anii 2010-2013

economică, sănătatea și educația primară, educația superioară și trainingul, eficiența pieței muncii, pregătirea tehnologică, eficiența pieței bunurilor, gradul de sofisticare a pieței financiare, mărirea pieței, sofisticarea afacerilor și inovațiile.

Cercetarea efectuată ne permite evidențierea factorilor ce contribuie la atingerea unui nivel sporit de competitivitate, fapt ce oferă factorilor de decizie (la nivel micro și macroeconomic) căi și instrumente de identificare a obstacolelor ce stau în fața îmbunătățirii competitivității interne și externe și elaborarea unor strategii și politici de depășire a acestora. Au fost identificați factorii cu impact negativ semnificativ asupra derulării afacerilor la nivel național în anii 2012-2013.

Astfel, în anul 2013, 84,6 % din managerii celor mai reprezentative întreprinderi au indicat corupția drept cea mai mare piedică în derularea afacerilor față de 79,6 % în anul 2012; respectiv, instabilitatea politică – 75% și 58,4 %, birocrația guvernamentală – 45,8 % și 48,7 %, legislația fiscală – 45,8 % și 45,1 % , acces la finanțare – 36,7% și 41,6 %, calitatea forței de muncă – 38,3 și 29,6 %, nivelul taxelor – 38,3% și 35,4% , infrastructura inadecvată – 36,7 și 32,7 % (des. 1).

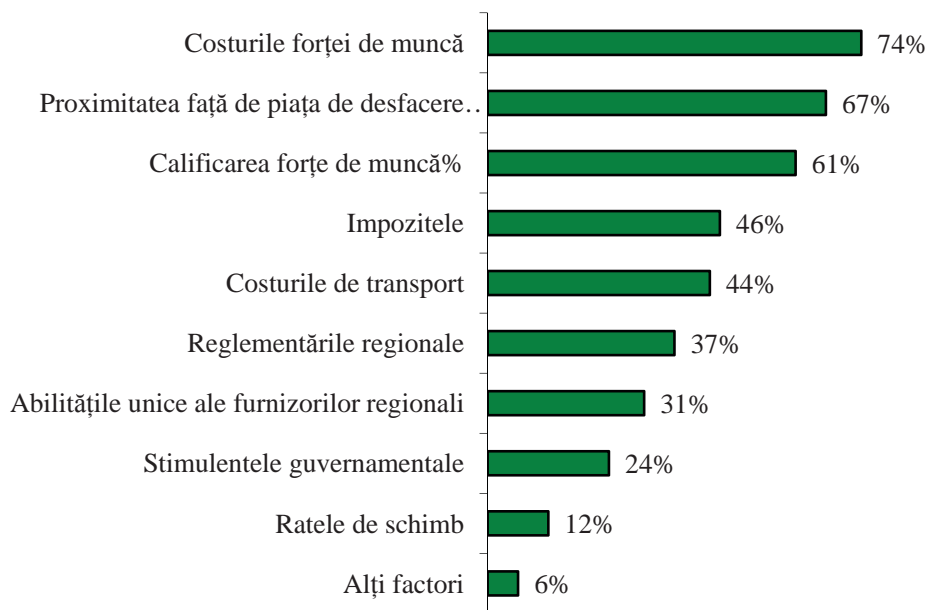
Astfel, succesul creării și implementării unor politici eficiente de creștere a competitivității depinde de înțelegerea esenței și complexității interdependenței multiplilor factori și de capacitatea de a identifica și dezvolta pe cei, care sunt cruciali într-un anumit stadiu de dezvoltare a unei țări.

Pe parcursul ultimilor ani tehnologiile informa-

ționale au generat o tendință pronunțată de globalizare a activității întreprinderilor. Companiile caută în permanență informații referitoare la furnizori, în încercarea de a achiziționa materii prime mai ieftine și mai calitative, caută angajați mai buni, resurse financiare mai ieftine, piețe de desfacere mai promițătoare, informații privind cele mai bune practici în domeniu etc. Internaționalizarea pieței de servicii de programare a schimbat considerabil modul în care activează companiile.

Potrivit estimărilor Asociației de Subcontractare, în Europa Centrală și de Est se observă o tendință de creștere a pieței de subcontractare a serviciilor. Piața respectivă presupune proiecte mici pentru companii mici și medii, reprezentând o oportunitate promițătoare și pentru Republica Moldova. Pentru a fi atractivă ca destinație offshore, Republica Moldova ar trebui să întrunească unele cerințe ce țin de domeniile, precum: costurile forței de muncă, proximitatea față de piața de desfacere, calificarea forței de muncă etc. (des. 2).

În comparațiile cu țările Asiei, Moldova este mai aproape de Europa nu doar geografic, ci și cultural. Forța de muncă este considerată ca fiind de calitate bună și nu foarte scumpă. Multe companii străine examinează posibilitatea plasării oficiilor în imediata apropiere a Uniunii Europene. Companiile de software din Uniunea Europeană și America de Nord privesc Europa Centrală și de Est ca pe o opțiune mult mai convenabilă decât Asia, datorită personalului mult mai cooperant și orientat spre rezultate. Un alt avantaj pentru companiile europene

Des. 2. Cei mai importanți factori determinanți în alegerea destinației de offshoring

este diferența mică de fus orar, ceea ce facilitează considerabil comunicarea.

Din acest punct de vedere, vorbind despre factorii competitivi care influențează în mare măsură decizia companiilor străine de a folosi Republica Moldova drept destinație offshore în domeniul serviciilor IT, putem menționa:

1. **Capitalul uman.** Sectorul de prestare a serviciilor IT (elaborare software, deservire calculatoare etc.) este un sector cu consum înalt de capital uman.

2. **Povara fiscală.** Rata de impozitare în Republica Moldova este comparativă cu media europeană. Drept rezultat, în perioada 2005-2011 exporturile de servicii software înregistrate au crescut de 13 ori.

3. **Infrastructura.** Serviciul de internet și transport de date este asigurat în proporție de 90 la sută de trei operatori: Moldtelecom, Starnet și Orange. Competiția înaltă a făcut ca tarifele să scadă considerabil în ultimii ani.

4. **Finanțare.** Sursele de finanțare se rezumă la creditarea bancară și investițiile din partea proprietarului. În general, pentru sector este relativ dificil de a apela la creditarea bancară din cauza lipsei gajului ce ar garanta creditul obținut. Problema este mai acută în cazul companiilor producătoare de software, care investesc mijloace bănești pentru a crea programe, însă nu dețin mijloace fixe sau circulante pentru a le putea oferi în calitate de gaj.

5. **Protejarea drepturilor de autor.** Conform studiului prezentat de INSEAD, Moldova a coborât în clasament la acest capitol. Datele prezentate în studiu denotă rate ale pirateriei în domeniul software de circa 90 la sută.

6. **Practici manageriale.** Există diferențe semnificative între companiile locale și sucursalele firmelor străine în ceea ce privește practicile manageriale. Majoritatea sucursalelor companiilor străine

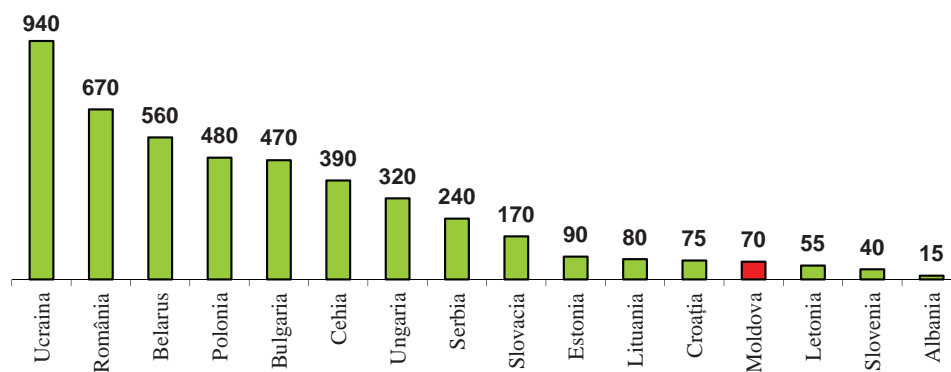
nu se implică în practicile comune, precum dezvoltarea afacerii, marketing și management strategic. Aceste activități sunt îndeplinite în cadrul companiei centrale.

7. **Instruire.** Republica Moldova are o lungă istorie a învățământului superior tehnic. Universitățile dau o mare importanță instruirii studenților în domeniul științelor fundamentale și principiilor generale de inginerie, practici preluate de la sistemul sovietic. Astăzi, vechile tradiții sunt îmbunătățite prin idei și abordări noi care rezultă din adoptarea de către Republica Moldova a principiilor pieței libere (des. 3).

Potrivit Central & Eastern Europe IT Outsourcing Review 2010, numărul de astfel de companii a crescut cu 16 - 17% în Slovenia, Bulgaria, Slovacia și România, 10 - 12% în Serbia, Ucraina, Croația, Belarus și Ungaria, cu 3 - 6% în restul țărilor din regiune.

În urma cercetărilor efectuate, sunt înaintate un șir de propuneri, implementarea cărora ar duce la sporirea pe viitor a atractivității Republicii Moldova ca destinație offshore pentru serviciile IT. Printre acestea putem menționa: adaptarea programelor de studii existente la necesitățile pieței; identificarea și implementarea mecanismelor de stimulare a sectorului privat să participe mai activ în procesul de instruire; preluarea practicilor țărilor vecine care țin de atragerea investițiilor pentru crearea unui centru de excelență și formare continuă în domeniul IT; crearea unui fond și a unui plan de acțiuni în vederea promovării industriei IT; atragerea investițiilor în sector prin programe de susținere a antreprenoriatului și fonduri de risc pentru proiecte în domeniul IT; stimularea inovației și excelenței prin atragerea programelor europene și o strategie clar definită de implicare a sectorului privat.

Un alt sector care are nevoie de modernizare este cel al industriei vestimentare. În Republica

Des. 3. Numărul companiilor

Moldova sunt înregistrate 257 de întreprinderi producătoare de articole vestimentare, 15 dintre ele fiind întreprinderi mari. În țară activează două categorii de firme vestimentare:

1. Companii care funcționează în baza schemei CM/CMT (croit și cusut / croit, cusut și garnisit). Aceste întreprinderi lucrează pentru clienți străini, preponderent din țări europene precum Germania, Italia, Belgia, Franța, Regatul Unit, Olanda. Acestea produc o gamă variată de articole vestimentare. Stofa, accesoriile și documentația tehnică sunt furnizate de clienții străini. 2. Companiile care produc bunuri folosind mărci proprii. Ele constituie circa 8 la sută din numărul total, aproximativ 90 la sută din activitatea acestora reprezintă serviciile CM / CMT pentru clienții străini, iar 10 la sută constituie servicii ce țin de design. Țările membre ale Uniunii Europene constituie principala destinație a articolelor vestimentare moldovenești.

Putem considera că Republica Moldova are mari rezerve în ceea ce privește diversificarea partenerilor comerciali pentru a micșora dependența de anumite piețe. Totodată, sub presiunea rivalilor asiatici, poziția Republicii Moldova în cadrul lanțurilor valorice devine instabilă. Astfel, pentru a face față concurenței, producătorii locali trebuie să se conformeze noilor cerințe din această industrie, precum:

- menținerea unui portofoliu diversificat de furnizori din diferite regiuni;
- evitarea situațiilor de deținere a controlului asupra furnizorilor;
- raționalizarea numărului de furnizori;
- renunțarea treptată la schemele CM/CMT (croit și cusut / croit, cusut și garnisit).

În Moldova există peste 440 de întreprinderi ce activează în industria ușoară. Doar 20 la sută din produsele fabricate de acestea se vând cu marca proprie, celelalte, fiind livrate către clienții din Europa, cu nume de marcă ale acestora.

Nivelul dezvoltării unei economii echilibrate este determinat și de coraportul dintre măsurile de influență directă a mijloacelor bugetare și bancare din partea statului și autoreglementare indirectă a pieței. În acest context, politica economică a statului, orientată spre asigurarea menținerii inflației la un nivel normativ – condiție principală a creșterii economice – trebuie să fie bazată pe evidența particularităților specifice ale procesului de circulație a masei monetare.

Analiza efectuată a stării economiei naționale justifică necesitatea coordonării intereselor naționale prin nivelarea dezechilibrului corelației marfă-bani, organizarea monitorizării și optimizării factorilor inflaționisti. În aceste condiții, devine necesară crearea

Comisiei pentru Reglementarea Optimizării Factorilor Inflaționisti (CROFI), care, fiind asigurată cu instrumente informațional-analitice corespunzătoare, va monitoriza și corecta procesul inflației, va prezenta soluții și recomandări de decizii pentru Guvern.

Sunt recomandate spre aplicare practică modele bazate pe metode de programare neliniară, care permit cu o precizie înaltă evaluarea gradului de influență a diferitor factori asupra procesului inflaționist. Totodată, rezultatele argumentate din punct de vedere al intereselor naționale, dar nu cele departamentale și corporative, deschid posibilități de a implementa măsuri necesare pentru a reglementa volumul masei monetare ca o condiție obligatorie pentru asigurarea unei creșteri economice stabile și durabile.

Vorbind despre un sector concret al economiei naționale, au fost determinate mărimile de influență a factorilor asupra modificării eficienței creșterii suinelor pentru carne în condițiile de liberalizare a pieței interne.

Producția cărnii de porc în Republica Moldova reprezintă un sistem complex de activități care sunt în mare parte influențate de un șir de factori cu caracter exogen și endogen. Aceste particularități determină nivelul de competitivitate a sectorului respectiv în raport cu producția importată. În acest scop au fost identificate unele probleme și aspecte ce țin de competitivitatea sectorului, în special nivelul rentabilității producției de carne și posibilitățile de creștere a acestuia. S-a utilizat materialul factologic a circa 140 întreprinderi din Republica Moldova cu specializare în creșterea suinelor, creșterea suinelor ca activitate secundară. Pentru determinarea mărimilor de influență a factorilor s-a aplicat modelul econometric liniar multifactorial și metoda monografică, inducția și deducția.

Nivelul rentabilității medii obținute pe întregul eșantion s-a dovedit a fi de 10,6 la sută. De menționat, că acest nivel al rentabilității nu este suficient pentru asigurarea unei activități eficiente de producere în domeniul suinelor la carne, nu poate determina o reproducție lărgită și nu este competitiv în raport cu producția importată.

Pornind de la tendințele actuale ale activității de creștere a suinelor la carne, a cerințelor tehnologice de comercializare a cărnii și particularitățile de producere, se propune un model economic care ar permite obținerea unei rentabilități de 25 la sută. Un asemenea nivel ar asigura o competitivitate sporită a producției cărnii de suine autohtone în raport cu producția importată, ar permite producătorilor o reproducție lărgită, îmbunătățirea utilajului tehnologic (Tabelul 1).

Tabelul 1

**Indicatorii prognozați ai nivelului rentabilității
producerii cărnii de suine pentru întreprinderile
din Republica Moldova**

Indicatorul	Valoarea
1. Sporul mediu zilnic, gr	320
2. Numărul mediu de zile – hrană	337
3. Greutatea medie a unei porcine la sacrificare, kg	108
4. Costul 1q producție, lei	2444
5. Ponderea consumurilor de furaje în prețul de cost al producției, %	80
6. Ponderea consumurilor de uz veterinar în prețul de cost al producției, %	5
7. Profitul brut în calcul la 1 q, lei	620
8. Nivelul rentabilității, %	25

Datele prezentate în tabel sunt relevante pentru toate tipurile de gospodării autohtone orientate spre obținerea unei rentabilități competitive la creșterea suinelor la carne.

Bibliografie

1. Krugman, P. (1994), *Competitiveness a Dangerous Obsession*, Foreign Affairs, 73/2, pp. 28-44.
2. Porter, M.E. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, Basingstoke: Macmillan.
3. Porter, E.M. (1998), *Clusters and the New Economics of Competition*, Harvard Business Review, Novembre - Decembre.

4. Porter, M. E., Kramer, M.R. (2002), *The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy*, Harvard Business Review, Decembre.
5. The Global Competitiveness Report 2013-2014, World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2013.
6. Building competitive industries in Moldova, Moldova CEED Final Report, USAID, 2010.
7. EU textiles and clothing sector: Location decisions, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2008.
8. Textile and apparel sector Moldova, The Dutch Moldovan Business Council, 2012.
9. Raportul Central & Eastern Europe IT Outsourcing Review 2010.
10. The Global Information Technology Report 2013.
11. World Bank Doing Business Report 2014.
12. Dinu I. et al. *Suinicultură*. Monografie. București: Coral Sanivet, 2002, 942 p.
13. Timofte E. *Statistica*. Manual. UASM, Chișinău: Centrul editorial al UASM, 2010, 283 p.
14. *Organizarea reproducției la creșterea suinelor*. Îndrumări metodice UASM. Chișinău, 2001, 56 p.
15. Programul de Revitalizare și ameliorare a resurselor genetice de suine. În: „Monitorul Oficial” nr.200 din 19.09.03, Hotărârea Guvernului RM nr. 1095 din 08.09.03.
16. Belostecinic, G., Guțu, C. *Competitivitatea economică în contextul dezvoltării durabile a Republicii Moldova*. În: „Economica”. 2008, nr.2 (62), p.73-87.
17. Cotelnic, A., *Asigurarea competitivității firmei prin educația antreprenorială*. În „Analele Academiei de Studii Economice din Moldova”, Ed. a 9-a / Ch.: ASEM, 2011, 259 p.
18. Global Competitiveness Report 2013-2014. World Economic Forum, Geneva, 2012.

Antoin Irise. *Atelierul pictorului II*, 1952, u/p, 114×146 cm